

PRISUTNOST VATIKANA

Giulio Andreotti: *A ogni morte di Papa*, Rizzoli, Roma, 1980.

Petar Zdravko Blajić

Svoj prikaz knjige o kojoj i mi pišemo Francesco Palladino započima zanimljivim događajem iz Andreottijeva života. On je, naime, prvi susret s jednim papom imao kad mu je bilo osam godina; bilo je to 1927. u audijenciji kod Pija XI. kad se je umiješao u skupinu hodočasnika iz Belgije. »Prošao sam Brončana vrata i pretrčao stepenice što vode u Damazovo dvorište praveći se nezainteresiranim...« Isti taj put prešao je poslije Andreotti bezbroj puta, a drugačijim situacijama, kao predstavnik vlade i države. Onaj prvi put Pio XI. uputio je očinski ukor smionom dječaku i upozorio je svoga asistenta iznenađenog tim »protupravnim« dječakovim upadom. Isti taj asistent, pedeset godina poslije, kao kardinal dekan primit će baš od Andreottija izraze sućuti talijanske vlade prigodom smrti dvaju papa.

Rijedak je to privilegij upoznatih šest papa i s nekima od njih imati familiarne odnose (Pio XII, Ivan XXIII, i Pavao VI). Giulio Andreotti bio je priman s mnogo naklonosti na drugoj strani Tibera. Njegove riječi i ljubezni savjeti (papa nije nepogrešiv u pitanjima ovozemaljskog života) bili su uvijek pažljivo saslušani.

Andreotti ne nastupa samouvjereno u pričanju u kojem bi stilom finog pripovjedača i pažljivog povjesničara opisivao bliske događaje i iznosio svoje dojmove o suvremenim papama. Knjiga mu se pojavila u rimskim knjižarama 24. travnja ove godine. Sam pisac naglašava skromnost svojih bilježaka i kaže da su to jednostavne skice (crtice) bez biografskih ambicija i dubljih povijesnih analiza različitih pontifikata; to su crtice koje imaju jedini cilj popuniti rimsku kroniku ovoga stoljeća koje je ušlo u svoju posljednju četvrt.

Čini nam se da je Andreotti u ocjeni ove svoje knjige previše skroman. U tim bilješakama i mnogim anegdotama ima i većih pasusa o papinsko-vatikanskom i talijanskom životu, a često iz njih probijaju zanimljive refleksije o vatikanskim intervencijama u međunarodnim problemima. Nasuprot ličnostima iz svoje knjige Andreotti pokušava s njima neprimjetno uči u defile stavljajući se u drugi plan. Diskretno polemizirajući s laičkim krugovima, on primjećuje »da se, suprotno onome što se često vjeruje, prvaci demokratske stranke rijetko susreću s papom, a i tada nikada tajno«.

Različiti motivi, često izvanpolitički, dopustili su mu česte susrete s papama. Važnu je ulogu u tome odigrala njegova aktivnost u FUCI, organizaciji katoličkih studenata. Imao je i prednost što je stalno živio u Rimu, prednost i mogućnosti koje drugi nisu imali. Ali i drugi su prilično posjećivali Vatikan, tako su, npr., Moro i Gonella prijateljevali s Pavlom VI.

Kadikad se je Vatikan vrlo mnogo zanimao za talijanske događaje. Tek dolaskom pape Poljaka na Petrovu stolicu čini se da je Tiber postao nešto širi, a Vatikan nešto udaljeniji od Monte Citoria i Kvirinala. Andreotti donosi svjedočanstva o zabrinutosti Crkve za vrijeme donošenja zakona o rastavi braka. Kad je zakon bio izglasan u Parlamentu, tzv. Fortuna zakon, msgr. Costa, bliski papin suradnik i prijatelj, ostao je vrlo razočaran; imao je, naime, seriju kontakata s parlamentarcima, pristašama rastave, i bio je siguran da je mnoge uvjerio o potrebi glasovanja protiv rastave. Na pitanje da li je forma pritiska toga tipa sa strane crkvenih krugova na talijanske političare, bilo laičkih ili katoličkih opredjeljenja, normalna stvar, Andreotti odgovara da nije Vatikan intervenirao u toj stvari nego talijanska Katolička akcija. Ta, radilo se je o jednom pitanju koje nije izravno političko. Radilo se je o problemu principijelne naravi, koji duboko zadire u religiozno-moralnu sferu. On ne vidi po čemu bi taj pokušaj bio nedopušten, budući da se radi o specifičnoj stvari uvjerenja. Uostalom, slično se događa i u zemljama apso-

lutne laičke demokracije, npr. u Sjedinjenim Državama, gdje katolički, protestantski ili židovski eksponenti interveniraju kod političara kada se u Kongresu diskutiraju religiozno-moralno obojene teme.

Dio Andreottijevih sjećanja zacijelo su i događaji o kojima on u knjizi šuti. Tako u knjizi nema ni aluzije na papin *intervent* koji je doista utjecao na talijanske događaje: osuda komunizma i svih onih koji se priključuju toj nauci. On se u jednom razgovoru o svojoj knjizi opravdava time što o tom pitanju nije direktno poznao stvari i što nema posebnih dokumenata. »Znam samo ono što je dano javnosti.« Na razmaku dužem od trideset godina od tog vatikanskog izjašnjavanja — nikada opozvanog — Andreotti drži da su nestali razlozi koji su to inspirirali i motivirali. »Došlo je do evolucije u komunističkoj koncepciji toliko da prema statutu Talijanske komunističke partije član partije može biti i onaj koji se priznaje vjernikom. Papinska anatema, čini mi se, htjela je osobito udariti ideologiju i praksu koja se direktno suprotstavlja učenju Crkve, pa ukoliko ovo nije više aktualno, mislim na Italiju, vjerojatno je i ekskomunikacija nadidena stvar.« Kako bilo, središnji dio Andreottijeve knjige ne temelji se na relacijama Vatikana i talijanske unutrašnje politike nego više na ulozi papa koju su imali u različitim oblicima u prilog mira i protiv nasilja. Problem međunarodnih odnosa i nužnost popuštanja, i sada u momentu velike krize dijaloga Istok-Zapad, primarni su motivi Andreottijeve političke inicijative koju je razvijao kao član i predsjednik vlade ili sada kao predsjednik Komisije za vanjske poslove u Parlamentu.

Andreotti podsjeća da je Ivan XXIII. imao odlučujuću ulogu u razrješju krize oko Kube 1962. Neke Andreottijeve misli i tumačenja o razvoju te krize imaju određeni stupanj aktualnosti, iz njih se mogu izvući sugestije za ublaženje suvremenih međunarodnih kontrasta. »U nastojanju za ostvarenjem mira, papa Ivan XXIII. shvatio je da polazna točka mora biti dio dodira s komunističkim zemljama a da se ne stave u pitanje bitne ideološke razlike.« To je bilo razdoblje hladnog rata. Papa Ivan je bio tvrdio uvjeren da SSSR »sa svojih 20 milijuna mrtvih u drugom svjetskom ratu ne može ne željeti mir«. 22. rujna 1962. jasno je bilo »da je papinsko posredovanje bilo jedina šansa dok su se sovjetski brodovi kretali prema Kubi. Pitali su Kenedyja da li bi prihvatio papin apel. Odgovor je bio povoljan. Bilo je samo šest sati na raspolaganju nakon čega bi SAD bile prisiljene reagirati protiv brodova u pokretu, možda i nuklearnim oružjem.« Hruščov je također primio papinsku poruku i poslije je taj *intervent* pape Ivana XXIII. definirao kao »un raggio di luce« (zraka svjetla).

»Danas je mir isto tako u opasnosti — postoji li kontinuitet djelovanja između Ivana XXIII., Pavla VI. i Ivana Pavla II., čovjeka s Istoka, energičnog borca za vjeru? Neće li izazivati kakvu zlovdju baš u komunističkim zemljama apostolska aktivnost Ivana Pavla II?« — upitao je Andreottija novinar Francesco Palladino. Andreotti je odgovorio da postoji i kontinuitet i povezanost. Dosta je pogledati govore koje je Papa držao na svom putovanju po Poljskoj, u kojima se nalazi precizna reafirmacija prava katolika, i općenito vjernika, ali i veliki respekt prema ustanovljenom državnom redu. Nema u njima nijednog izazovnog ili konfliktnog elementa. U svom *interventu* u Ujedinjenim narodima predložio je Ivan Pavao II. preduvjete mirotnovne akcije koja nikad ne bi bila protiv jedne a u korist druge zemlje. U fazi velike napetosti, kao u ovo naše vrijeme, zaista je teško naći posrednika koji bi nekakvim čarobnim štapićem mogao riješiti tolike nagomilane i tako teške probleme današnjeg svijeta. Ali, ako ima još ijedan autoritet čiji je prestiž danas još uvijek integralan, onda je to papinstvo, dok smo svjedoci kako se smanjuje respekt i prema tradicionalnim diplomatskim predstavništvima, pa i sami Ujedinjeni narodi izgubili su na svojoj važnosti u rješavanju teških problema i konfliktnih situacija. Danas, dakle, ne postoji autoritativnije mjesto od papinskog za pokretanje i izvršenje jednog dijela pomirenja i stišavanja napetosti među narodima.

Drugi veliki papa, duše pune uznemirenosti, patnje i tuge, različitim se je oblicima borio protiv nasilja i nepravda; bio je to Pavao VI. koji je baš u posljednjim mjesecima svojega života morao iskusiti možda najtežu kušnju pokušavši spasiti Alda Mora snagom svojih riječi, obrativši se Crvenim brigadama. Andreotti se u svojoj knjizi sjeća muke i tjeskobe onih dana i otkriva iz korespondencije gotovo potpuno nepoznatu poruku razočaranog Mora koju je uputio Pavlu VI. iz zatvora Crvenih brigada i pismo koje je predsjednik vlade, dakle sam Andreotti, uputio papi da bi mu objasnio stajalište vlade. »Samo Vaša Svetost može zagovarati kod kompetentnih vladinih organa« — zaklinje Moro. »Papa se je«, kaže Andreotti, »osobno ponizio do te mjere da je poslao vlastoručno ispisanu poruku brigadistima pred kojima je poklekao zaklinjući, na žalost uzalud, gestom pune odgovornosti i krajnje poniznosti.« Moro i papa Montini bili su vezani vezom starog prijateljstva. »Sveta Stolica je poštivala državne odluke. Papa je dobro shvaćao našu tragediju«, napominje Andreotti. »Papa se nije zavaravao mogućnošću razmjene zatvorenika, niti je, poznavajući poziciju vlade, tražio da utječe na dramatične odluke koje smo morali donositi onih dana.« S interventom u Lateranskoj bazilici na rekvijemu za Mora (»na žalost tu nije bilo i tijelo pokojnika«) i s molitvom što ju je u ovoj zgodi izrekao, Pavao VI. »stavio je pečat, točku, na svoj petnaest godišnji pontifikat«. Tek nakon smrti, koja je uslijedila tri mjeseca poslije, mnogi su primijetili »da je Montini bio papa izvanrednih darova«. Svakako, između papa koje je Andreotti poznao, Pavao VI. bio je najteskobniji, najizmučeniji — upravo mučenik — zbog nagomilanih velikih problema današnjeg svijeta i Crkve.

Ova Andreottijeva knjiga vrlo je zanimljiva; u njoj »stari lisac talijanskog političkog života zadnjih dvaju desetljeća«, »praveći se posve nezainteresiranim«, kao ono kad mu je bilo osam godina, iznosi mnoge detalje iz kojih se može mnogošta doznati i naučiti. Kome je poznato koje je sve funkcije obnašao Giulio Andreotti u Italiji i u međunarodnim organizacijama i koga zanima Crkva kao organizacija i Vatikan kao država rado će posegnuti za ovom knjigom koja je napisana »bez velikih pretenzija«, kaže autor.

HRVATSKA POEZIJA O ISELJENIŠTVU

(Uz knjigu *Ive Smoljana, Hrvatski Odisej, Zagreb, 1980.*)

Juraj Lončarević

Uvod

Već sama činjenica da svaki 4. suvremeni Hrvat živi danas u iseljeništvu — a u Americi po nekim podacima ima čak 2,5 milijuna ljudi našeg podrijetla — govori dovoljno sama za sebe. No, prije nego što ustanovimo što je sve, na primjer, značilo naše povijesno iseljeništvo za naš narodni organizam, potrebno se pozabaviti samim pojmom iseljeništva kao takvog. I do čega tada dolazimo? Bilo da u kojem jeziku analiziramo taj pojam, od hebrejskog (nókri), grčkog (xenos) ili engleskog (alien), dolazimo uvijek do istog zaključka, da se radi o čovjeku koji, bez obzira na to što je bio *prisljen* živjeti u tuđini, nije od nje prihvaćen, dok je istodobno za to platio skupu cijenu: u zamjenu je dao intimnost i toplinu svoje vlastite zemlje.